

บทบาทของวัดประยุรวงศาสุวรรณวิหารในการส่งเสริมการ ท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรมตามหลักพุทธสันติวิธี Wat Prayurawongsawas-Warawihan's Role in promoting Multicultural of Tourism Community Based on Buddhist Peaceful Means

ศิริภัทรา รักษาพล¹

Siripattra Raksaphol

พระราชาชนเมธี, ดร.²

Dr. Phra Rajworamethee

Doi: 10.14456/jmcpupeace.2016.32

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวความคิดการท่องเที่ยวชุมชนและหลัก สาราณียธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาบริบทของวัดประยุรวงศาสุวรรณวิหารในฐานะแหล่งท่องเที่ยวชุมชน 3) เพื่อวิเคราะห์บทบาทของวัดประยุรวงศาสุวรรณวิหารในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนพหุวัฒนธรรมตามหลักพุทธสันติวิธี การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบภาคสนาม ภาคทฤษฎีศึกษา ค้นคว้าข้อมูลจากหนังสือ ตำรา เอกสารที่เกี่ยวข้องข้อมูลภาคสนามใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 15 ท่าน

ผลการศึกษา พบว่า 1) การท่องเที่ยวชุมชนจะประสบความสำเร็จและมีความยั่งยืนได้นั้น ประกอบด้วย ชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทางในการจัดการท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองความต้องการชุมชน โดยมีคนในชุมชนเป็นศูนย์กลางและมีส่วนร่วม สามารถสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน

¹ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

² มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ในชุมชนและนอกชุมชน และวัดเป็นศูนย์กลางพัฒนาชุมชนที่ช่วยประสานสร้างความรู้ความเข้าใจและความสามัคคีในการอยู่ร่วมกันในชุมชน และสาราณียธรรม 6 เป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความเป็นระเบียบวินัยของชุมชน และความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม 2) บริบทของวัด ประยูรวงศาสุวรรณวิหารกับการท่องเที่ยวชุมชนที่หลากหลาย ประกอบด้วย 3 ศาสนา 4 ความเชื่อ โดยวัดมีฐานะเป็นจุดเริ่มต้นกระตุ้นสำนึกรักษามรดกทางวัฒนธรรมชุมชน กิจกรรมท่องเที่ยวของวัดสามารถเป็นประตูสู่ประวัติศาสตร์ของศาสนาสถานและวิถีวัฒนธรรมชุมชน ทำให้วัดมีบริบทเป็นแหล่งท่องเที่ยววิถีไทยวิถีชุมชนพหุวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวชื่นชอบและนิยม 3) วัดประยูรวงศาสุวรรณวิหารมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน โดยวัดมีบทบาทในด้านการส่งเสริมพัฒนาทรัพยากรชุมชน ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ ด้านการเสริมสร้างความสามัคคีชุมชนสัมพันธ์ โดยวัดมีผู้นำวัดต้นแบบที่พร้อมด้วยวิชาและจรณะ และสามารถนำหลักสาราณียธรรม ซึ่งเป็นพุทธสันติวิธีในการเชื่อมประสานให้ชุมชนเกิดความร่วมมือและมีความรักความสามัคคีเป็นชุมชนพหุวัฒนธรรมที่ประสบความสำเร็จในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่มีความยั่งยืน องค์ความรู้ใหม่จากการศึกษาครั้งนี้คือ โมเดลต้นแบบของการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนให้มีความยั่งยืนและสันติสุขท่ามกลางความเป็นพหุวัฒนธรรมโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางเรียกว่า WATPRAYOON'S MODEL

คำสำคัญ : บทบาทของวัด, การท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรม, พุทธสันติวิธี

Abstract

There are three objectives in this study; first, to study the conceptual ideas of community based tourism and principles of Saraniyadhama as found in Buddhist Scripture; second to explore the viability of Wat Prayurawongsawas – warawihan as a tourism destination in the context of community based tourism; and lastly to analyse the role of Wat Prayurawongsawas – warawihan in promoting multicultural communities tourism utilizing Buddhist peaceful means. This study adopts fieldwork approach through in depth interview of 15 Key informants and follow by research through secondary sources of information including books, textbooks, and related documents. The study

found that, first of all, through the direction set by the community itself helps the success and sustainability of such community-based tourism. By facilitating the need of the community, the tourism industry gave them an opportunity to share knowledge to the larger tourist community – inside and outside community. The temple acts both as a centre for community activities and a place to disseminate knowledge and understandings of the community in accordance to the principle of Saraniyadhama 6. The said principle encourages communitarian activities and broadens good relationship with other in the multicultural communities. Second, in case of Wat Prayurawongsawas – warawihan and multicultural communities tourism, there are three main religious beliefs and the other four remaining beliefs. Temple or Wat serves as the starting point for raising awareness in preservation of culture and heritage of the community. Tourism activity at the temple can be considered as a journey into the history of religion sites and the community culture. For that reason, it can be said that the temple is the popular multicultural communities tourist place. Last but not the least, Wat Prayurawongsawas – warawihan plays an important role in promoting community resource development and to create a harmonious community relations led by the temple itself. In addition, the temple adopts the principles of Saraniyadhama which can be translated to Buddhist peaceful means to bring communities together to collaborate and live in harmony as a multicultural community that has been successful to become a sustainable tourism destination. This study gives us a new temple-centered tourism model called WATPRAYOON'S MODEL which promotes community-based tourism that brings sustainability and peace among multicultural communities.

Keywords : Role of the temple, community-based tourism, multicultural, Buddhist peaceful means

บทนำ

ในอดีตวัดเป็นศาสนสถานที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นที่พำนักของพระสงฆ์ซึ่งทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาและเป็นศูนย์รวมแห่งความศรัทธาของประชาชน และวัดยังเป็นแหล่งของความร่วมมือคนในชุมชน ทำให้วัดมีความสำคัญในฐานะเป็นหลักประกันความมั่นคงของประเทศชาติ เป็นที่ยึดเหนี่ยวของประชาชนให้เกิดความสามัคคีนอกจากนี้บทบาทของวัดสามารถสะท้อนให้เห็นได้จากสังคมไทยในอดีตที่ผ่านมา ชาวบ้านมักจะนำเด็ก ๆ มาไว้ที่วัดเพื่อให้ได้ศึกษาเล่าเรียนหนังสือ วัดจึงมีอีกหนึ่งสถานะ คือ เป็นสถานที่รับฝากเด็ก และศูนย์กลางในการเรียนรู้ทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวบ้าน นอกจากนี้วัดยังมีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของชุมชนโดยมีพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้ให้การศึกษาให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านที่เดือดร้อน ตลอดจนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (จักรกริช อรชร, 2546 : 3-4)

เมื่อสังคมในยุคปัจจุบันมีการแข่งขันทางด้านเทคโนโลยีและมุ่งเน้นความเจริญทางด้านวัตถุเป็นสำคัญ ทำให้วิถีชีวิตคนในชุมชนห่างเหินจากการเข้าวัด ฟังธรรม ชีวิตที่ต้องเร่งรีบทำมาหากินจึงไม่มีเวลาในการพัฒนาจิตใจให้แข็งแกร่ง ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบหลายด้านตามมา เช่น เกิดความเครียด เกิดการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน จนในที่สุดหลายคนจึงต้องการแสวงหาความสงบสุขทางด้านจิตใจด้วยการท่องเที่ยววัดเพื่อศึกษาถึงข้อปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งนับว่าเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่เหมาะสมมาใช้ในการดำเนินชีวิตให้เกิดความสุขสงบ นอกจากนี้ยังพบว่า “วัด” มีทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่มีความผูกพันอย่างใกล้ชิดกับวัฒนธรรม ประเพณีของคนในชุมชน เช่น พระพุทธรูป เจดีย์ วิหาร ประวัติความเป็นมาของวัด ส่งผลทำให้เกิดพฤติกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ การเข้าร่วมพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา, การสันทนากการและพักผ่อนหย่อนใจกับครอบครัว, การเข้าร่วมปฏิบัติธรรมและการทำบุญตักบาตรตามประเพณี, การร่วมสืบทอดพระพุทธศาสนา เช่น งานเกี่ยวกับการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานต่างๆ ของวัด, การเช่าพระเครื่องเพื่อเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ตลอดจนสิ่งที่เป็นวัตถุมงคลต่างๆ ซึ่งสามารถสรุปสถานภาพของวัดและบทบาทภารกิจของวัดได้ว่า (1) วัดมีบทบาทในฐานะที่เป็นจิตและวิญญาณของชุมชนและสังคม (2) วัดมีบทบาทในฐานะที่เป็นหน่วยงานพัฒนาและสังคมสังเคราะห์ชุมชน (3) วัดมีบทบาทในฐานะเป็นหน่วยงานทางเศรษฐกิจ (สัมพันธ์ ก้องสมุทร, 2554 : 247) แสดงให้เห็นว่า นอกจากวัดจะมีบทบาททั้งในด้านเป็นศูนย์กลางยึดเหนี่ยวจิตใจชาวพุทธแล้ว วัดยังมีบทบาทยังเป็นศูนย์กลางที่เป็นที่พึ่งของชุมชนโดยรอบวัด เป็นองค์กรต้นแบบองค์กรหนึ่งให้กับสังคม (พระมหาดนัย อุปวตฺตโม, 2558 : 26)

วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร นับว่าเป็นวัดที่นำศึกษาอย่างยิ่ง ในฐานะที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสร้างการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งชุมชนบริเวณรอบวัดแห่งนี้มีใช้มีแต่เพียงชุมชนชาวพุทธ แต่ยังมีชุมชนชาวคริสต์ และชาวอิสลาม รวมอยู่ด้วย ทำให้วัดประยุรวงศาวาสวรวิหารเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นศูนย์กลางความหลากหลายของชุมชน เรียกว่า ชุมชนกะตี่จิ้น ที่มีทั้งชาวพุทธ คริสต์ และอิสลาม หรือเรียกว่าเป็นย่าน 3 ศาสนา 4 ความเชื่อ พุทธ คริสต์ อิสลาม คือ มีวัด โบสถ์ มัสยิด และศาลเจ้า สามารถอยู่ร่วมกันแบบผสมกลมกลืนและยังเป็นสังคมที่พึ่งพาอาศัยกันมีการทำกิจกรรมร่วมกัน ได้รับความร่วมมือจากผู้นำศาสนาในการจัดกิจกรรมต่างๆ อีกทั้งยังให้ความช่วยเหลือศาสนาอื่นๆ ในการจัดกิจกรรม อาทิเช่น การจัดงานลอยกระทง วันคริสต์มาส งานอิสลาม วันตรุษจีน โดยยึดถือนโยบาย “บวร” คือ บ้าน วัด โรงเรียน และเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สามารถเที่ยวชมเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชนท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมหรือพหุวัฒนธรรม

นอกจากนี้วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร ยังได้รับรางวัลยอดเยี่ยมอันดับที่ 1 หรือ Award of Excellence จากคณะกรรมการองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) จากโครงการอนุรักษ์เจดีย์พระประธานของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้วยเหตุผลที่มีการบูรณปฏิสังขรณ์ที่สะท้อนความเข้าใจทางเทคนิค และเป็นโครงการอนุรักษ์ที่สร้างความตระหนักในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนรอบข้าง เป็นส่วนหนึ่งที่มีบทบาทต่อชุมชนพหุวัฒนธรรมที่สามารถเชื่อมสัมพันธ์และหล่อหลอมชุมชนต่างความเชื่อและศาสนาสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นการอยู่ร่วมกันด้วยความรักความเมตตาและการเสียสละแบ่งปันกันมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), คมชัดลึกออนไลน์ : 23 เมษายน 2557) ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า “สาราณียธรรม 6” (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย : 14/54/59-60) เป็นหนึ่งในพุทธสันติวิธีการสร้างสันติภาพและทำให้เกิดสันติสุขในชุมชน สังคม และประเทศชาติ โดยนำมาเป็นแนวทางและเป็นแบบอย่างในการพัฒนาการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของวัดกับชุมชน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวความคิดการท่องเที่ยวชุมชนและหลักสาราณียธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาบริบทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในฐานะแหล่งท่องเที่ยวชุมชน
3. เพื่อวิเคราะห์บทบาทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนพหุวัฒนธรรมตามหลักพุทธสันติวิธี

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบภาคสนาม โดยศึกษาเอกสาร (Document Research) ที่เกี่ยวข้องประกอบกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์และนำเสนอ ด้านเอกสารผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก (ภาษาไทย) ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย บทความผลงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ และเอกสารต่างที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงเป็นการเก็บข้อมูลภาคสนามสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 15 ท่านใช้วิธีการแบบเจาะจง โดยกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะใช้ข้อมูลสัมภาษณ์ (Key Performants)

1. เป็นผู้ที่มีการประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับชุมชนเรื่องการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน
2. เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีผลงานเพื่อพัฒนาตลอดจนการบริหารจัดการองค์กรและชุมชนแบบมีส่วนร่วม เป็นผู้มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับในสังคม และเป็นผู้ที่เต็มใจให้ศึกษาข้อมูล
3. เป็นผู้แทนจากองค์กรสาขาต่างๆ ประกอบด้วย 5 กลุ่ม ได้แก่ ผู้นำศาสนา ผู้แทนจากหน่วยงานราชการ นักวิชาการ และผู้นำชุมชน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย : ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structure Interview) โดยร่างแนวคำถามที่ใช้สัมภาษณ์ให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่านตรวจสอบความเหมาะสมและความถูกต้องเชิงเนื้อหาเพื่อให้มั่นใจว่าแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นนั้นสามารถใช้ในการสัมภาษณ์ข้อมูลตามแบบสัมภาษณ์ที่ถูกต้องและวัดผลการวิจัยได้จริงการตรวจสอบเครื่องมือ ใช้กระบวนการ Index of Objective Congruence (IOC) ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญ 3 คน โดยเครื่องมือที่จะนำไปใช้ต้องได้รับการให้น้ำหนักความน่าเชื่อถือจากคณะกรรมการร้อยละ 60 ขึ้นไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดย 1) รวบรวมเนื้อหาทฤษฎีแนวคิดที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาหลักสันติภาพและสันติสุขในพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นกรอบในการศึกษาวิเคราะห์เชิงเอกสาร 2) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเชิงเอกสารเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก 3) ผู้วิจัยลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 8 รูป/คน 4) ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์นำมาวิเคราะห์ จัดกลุ่ม ให้ความหมายและสรุปเป็นบทเรียนที่ได้จากการลงพื้นที่ศึกษาการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวอิงหลักการวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย วิเคราะห์หาข้อสรุปหรือคำอธิบายเชิงทฤษฎีจากลักษณะหรือบริบทโดยทั่วไปไปสู่ข้อสรุปเกี่ยวกับปรากฏการณ์นั้นๆ ในเชิงพรรณนาอย่างมีระบบระเบียบถูกต้องตรงประเด็นและความน่าเชื่อถือของข้อมูล และสรุปผลการวิจัยในเชิงพรรณนาโวหาร

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์บทบาทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรมตามหลักพุทธสันติวิธี สามารถอธิบายผลการวิจัยที่ผ่านมารวมไปถึงแนวคิดทฤษฎีต่างๆ ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

แนวคิดการท่องเที่ยวชุมชนและหลักสาราณียธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

พบว่า การท่องเที่ยวชุมชนที่สามารถประสบผลสำเร็จมีความยั่งยืนและไม่ส่งผลกระทบต่อทำลายความเป็นมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นได้นั้น มีปัจจัยที่พึงสังเกตและควรกำหนดแนวทางให้ชัดเจน ทั้งนี้เพื่อให้การบริหารจัดการท่องเที่ยวชุมชนให้สำเร็จเป็นที่พึงพอใจของนักท่องเที่ยวหรือผู้รับบริการ ผู้วิจัยสรุปได้ดังนี้

1) ชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทาง : เพราะการท่องเที่ยวชุมชนเป็นการจัดการด้านการท่องเที่ยวที่เกิดจากความร่วมมือกันของคนในชุมชนท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นให้ผู้มาเยือนได้เรียนรู้และร่วมกันรักษาทรัพยากรด้านต่างๆ ของชุมชนที่มีอยู่แล้ว ทั้งในด้านทรัพยากรทางธรรมชาติ ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ตลอดจนอัตลักษณ์ของท้องถิ่นเพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชนเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนอย่างยั่งยืนสอดคล้องกับกถาวรรณชุกาญ (2552 : 23) กล่าวว่า ชุมชนต้องมีพื้นฐานทางความคิดที่เกิดจากชุมชนเองโดยมีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตนเอง

2) สามารถตอบสนองความต้องการชุมชน : กล่าวได้ว่า เมื่อชุมชนมีการเปิดพื้นที่ในชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนอย่างเต็มรูปแบบแล้ว ชุมชนจะต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนให้เป็นรูปธรรมที่มีความชัดเจน เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นส่วนที่สนับสนุนการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ

3) คนในชุมชนเป็นศูนย์กลางและมีส่วนร่วม : ทั้งนี้เพราะคนในชุมชน ถือเป็นบุคคลที่มีความสำคัญมากที่สุดในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ในฐานะเป็นเจ้าของทรัพยากรในชุมชน การมีโอกาสในการแสดงออกถึงการเข้ามา มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน และมีบทบาทในการศึกษาปัญหา การวางแผน การปฏิบัติงาน การติดตาม และประเมินผลการบำรุงรักษา เพื่อให้เกิดการจัดการทางด้านการท่องเที่ยวในทิศทางที่ให้เป็นไปตามเป้าหมายของการมีส่วนร่วมที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพสำหรับชุมชนที่มีความหลากหลายวัฒนธรรมอาจเป็นเรื่องที่ซับซ้อนและควรระมัดระวังในการประสานขอความร่วมมือเพื่อมิให้เกิดความเหลื่อมล้ำซึ่งกันและกันตลอดจนความขัดแย้งในด้านต่างๆ (ดำรงศักดิ์ มีสกุล, 2556 : 23)

4) สร้างการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนและนอกชุมชน : ทั้งนี้ สังคมในยุคใหม่มิใช่เป็นเพียงสังคมใดหรือวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งที่แปลกแยกจากกัน แต่จะเป็นสังคมที่อยู่ร่วมกันท่ามกลางความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เรียกว่า พหุวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกันจะช่วยให้เกิดทัศนคติในการยอมรับความแตกต่างและหลากหลายทางวัฒนธรรมแล้ว ยังช่วยกระตุ้นให้เกิดการฟื้นฟูวัฒนธรรมในกลุ่มย่อย ลดอคติทางชาติพันธุ์ สร้างความเข้มแข็งให้ท้องถิ่น และเป็นเครื่องมือป้องกันความขัดแย้งอันเนื่องมาจากความแตกต่างทางวัฒนธรรมและความเชื่อหรือค่านิยม

5) วัดเป็นศูนย์กลางพัฒนาชุมชน : ในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนท่ามกลางความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมจะสำเร็จผลได้นั้น คนในชุมชนจำเป็นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานการเปิดใจยอมรับ เรียนรู้แลกเปลี่ยน สร้างวัฒนธรรม และมีจุดมุ่งหมายร่วมกันในการพัฒนาให้ชุมชนหรือท้องถิ่นของตนให้ได้รับการยอมรับ และสามารถสร้างรายได้ขยายผลผลิตในชุมชน ทั้งนี้ สังคมไทยวัดมีความสำคัญในการเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาของคนไทยในอดีตโดยมีอิทธิพลต่อชุมชนในด้านการยอมรับและการมีส่วนร่วม ดังนั้น เมื่อกระแสสังคมได้ให้ความสนใจในการท่องเที่ยวชุมชนจึงทำให้วัดหลายแห่งมีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ทั้งนี้ หลักธรรมที่สำคัญที่ช่วยประสานให้การอยู่ร่วมกันและการทำงานของหมู่คณะสามารถประสบความสำเร็จเกิดกำลังและไม่มีปัญหาความขัดแย้งที่นำไปสู่การทะเลาะวิวาท เรียกว่า หลักสาราณียธรรม 6 ซึ่งนับว่าเป็นอีกหนึ่งพุทธสันติวิธีที่ถูกนำมาใช้ในการประสานชุมชนสังคมให้เกิดสันติสุข

สารานุกรมธรรม หมายถึง ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย : 12/492/531) การที่สมาชิกชุมชนใดชุมชนหนึ่งสามารถปฏิบัติตนได้ตามหลักสารานุกรมธรรมได้ในแต่ละข้อได้อย่างสมบูรณ์จะส่งผลให้สมาชิกในชุมชนเกิดความรัก เคารพซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่ทะเลาะวิวาทกัน มีแต่ความสามัคคี เป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความเป็นระเบียบวินัยของชุมชน เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในชุมชน คือ การมีเมตตาทายกรรมต่อกัน (ช่วยเหลือกิจธุระของเพื่อนสมาชิกในชุมชนด้วยความเต็มใจ เคารพนับถือทั้งต่อหน้าและลับหลัง) การมีเมตตาตวจีกรรม (ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำ ตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพทั้งต่อหน้าและลับหลัง) การมีเมตตาโมนกรรม (การตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตาที่ยิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน) สาธารณโภคี (เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรมแม้จะเล็กน้อยก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน) สีลสามัญญตา (มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะและสมาชิก) ทิฐุสามัญญตา (มีความเห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์ หรือขจัดปัญหาต่างๆ มีความพร้อมเพรียงที่จะปฏิบัติภารกิจ เกิดความเป็นเอกภาพ แน่นแฟ้มเป็นปึกแผ่น และสามารถดำเนินภารกิจให้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2547 : 23-24)

บริบทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในฐานะแหล่งท่องเที่ยวชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า 1) วัดมีบริบทในฐานะเป็นจุดเริ่มต้นกระตุ้นสำนึกรักษามรดกทางวัฒนธรรมชุมชน : วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร นับเป็นวัดหนึ่งที่มีเรื่องราวและมีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน วัดมีมนต์เสน่ห์ในฐานะที่เป็นวัดเก่าแก่มีสถิลปะผสมผสานกลิ่นอายของความเป็นไทยผนวกกับความเชื่อในยุคสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ศิลปกรรมที่โดดเด่นที่สุดของวัดคือ พระบรมธาตุมหาเจดีย์ มีลักษณะทรงระฆังคว่ำที่หลงเหลืออยู่เพียงแห่งเดียวในประเทศไทย และสิ่งที่สามารถกล่าวได้ว่าแตกต่างจากวัดอื่น คือ รั้วเหล็กสีแดงที่มีรูปทรงอาวุธโบราณตั้งตระหง่านเป็นกำแพงทั้งชั้นในและชั้นนอกของวัด ซึ่งจะเห็นได้ว่าขัดต่อความรู้สึกของคนไทยในด้านการมีหอกหรืออาวุธในเขตวัด นอกจากนี้ด้านหน้าวัดยังมีเขามอ หรือเขาเต่า ซึ่งถือว่าเป็นจุดเด่นอีกจุดหนึ่งซึ่งมีการจัดสวนพันธุ์ไม้หายากและเป็นທີ່ประดิษฐานสถูปเจดีย์ มีลักษณะจำลองเหมือนภูเขาพระสุเมรุในตำนานศาสนา อีกจุดหนึ่งคือ มีพิพิธภัณฑ์พระประยูร-ภัณฑาคาร หรือที่เรียกกันว่า พรินทรปริยัติธรรมศาลา ซึ่งเป็นโบราณสถานของวัดที่สร้างต่อจากพระบรมธาตุมหาเจดีย์ โดยในอดีตถูกใช้เป็นที่ศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณร

ตั้งแต่ พ.ศ. 2428 สะท้อนให้เห็นว่าวัดแห่งนี้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา มาแต่โบราณ (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 9 กุมภาพันธ์ 2559) ซึ่งนอกจากมีบทบาทเป็นเจ้าอาวาสวัดแล้วท่านยังเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เล่าว่า จุดเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่ทำให้วัดมีความโดดเด่นและได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว เมื่อพระบรมธาตุมหาเจดีย์เริ่มปรากฏการทรุดเอียงของเจดีย์และมีแนวโน้มว่าสามารถพังลงมาได้ในอนาคต ท่านมองปัญหานี้ว่าสามารถนำปัญหามาใช้ให้เกิดเป็นโอกาส โดยท่านเห็นว่าพระเจดีย์นั้นอยู่หน้าบ้านถ้าหากพังลงมาคือ 1) ถ้าไม่ซ่อมก็ทำให้กระดากกระต่าง โชว์วัดคนอื่นไม่ได้ ทำให้เขามองว่าวัดนี้น่ากลัว บริษัทสร้างหนังผีก็มาทำกันอยู่เรื่อย เหมือนกับหน้าบ้านไม่น่ามอง 2) ในแง่ของการท่องเที่ยวพระเจดีย์เป็นสิ่งที่โชว์อยู่ข้างหน้าของวัดถ้าไม่ตึกก็เหมือนกับประจักษ์วัดมีแต่เรื่องผี คนตาย เจ้านายเสด็จเวลาชวนเข้าไปในเขมอ บอกไม่เห็นมีอะไร มีแต่ผีกับเต่า พระเจดีย์ก็แบบเดียวกัน ทำให้คุณค่าทางการท่องเที่ยวของวัดหมดไปดังนั้นทำอะไรที่จะให้คนกลับมาเข้าวัด และนึกถึงพระเจดีย์ในความหมายของการท่องเที่ยวคือแบบนี้ ถ้าข้างหน้าตึกลงคนก็เข้ามา และหากพระเจดีย์พังลงไปเท่ากับสูญเสียสิ่งที่มีคุณค่าของวัด ด้วยแนวคิดนี้ทำให้เกิดโครงการบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุมหาเจดีย์ โดยวัดได้เป็นจุดเริ่มต้นแนวคิดการรักษาฟื้นฟูศิลปปะโบราณสถานซึ่งเป็นมรดกของคนไทยไม่ว่าจะเป็นชาวพุทธ คริสต์ อิสลาม

2) วัดมีบริบทเป็นประตู่ประตูประวัติศาสตร์ของศาสนาสถานและวิถีวัฒนธรรมชุมชน กล่าวได้ว่า การที่ชุมชนที่มีความแตกต่างและมีความหลากหลาย สามารถหลอมรวมด้วยการเกิดความภาคภูมิใจในมรดกอันล้ำค่าและเป็นสมบัติของทุกคนในชุมชน ได้แก่ พระมหาเจดีย์ ยอดเยี่ยมอันดับ 1 หรือ Award of Excellence (UNESCO) ด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ให้แก่ วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร สามารถสะท้อนความเข้าใจทางเทคนิคและเป็นโครงการอนุรักษ์ที่สร้างความตระหนักในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนรอบข้าง เป็นปูชนียสถานที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของกรุงเทพมหานคร ผสานความศรัทธาทางศาสนากับความท้าทายทางวิศวกรรม (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2557) การบูรณปฏิสังขรณ์พระมหาเจดีย์ ได้นำไปสู่การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ผ่านศาสนาสถานที่สะท้อนให้เห็นวิถีการอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนในอดีต

3) บริบทเป็นแหล่งท่องเที่ยววิถีไทยวิถีชุมชนพหุวัฒนธรรม หากมองย้อนในทางประวัติศาสตร์ความเป็นมาของวัดและชุมชนจะพบว่ามีความเชื่อมโยงระหว่างสายสัมพันธ์พี่น้องและเครือญาติต่างศาสนามาช้านาน จนทำให้เกิดแรงกระเพื่อมและการเปิดประตูสาย-

สัมพันธ์ระหว่างชุมชน จนทำให้เป็นที่มาของการเริ่มปฏิสังขรณ์โบราณสถานสำคัญต่างๆ ตามมา อีกทั้งยังได้ขยายผลไปถึงการได้รับคืนพื้นที่บริเวณท่าน้ำและนับว่าเป็นจุดท่องเที่ยวทางน้ำที่โดดเด่นในยุคปัจจุบัน ซึ่งท่าเรือวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารนั้นเคยมีและได้หายไปราว 50 ปีที่แล้วและวัดต่างๆ นั้นเคยมีท่าเรือแต่โดนยึดคืนไปหมดแล้วเพราะพื้นที่ริมน้ำเป็นพื้นที่ของหลวง แต่สำหรับวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารสามารถนำท่าเรือกลับมาได้ เนื่องจากภายหลังจากการบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุมหาเจดีย์เสร็จเรียบร้อย วัดจะจัดงานฉลองเจดีย์ก็ไปค้นหาเอกสารจากหอจดหมายเหตุเรื่องประวัติวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร จึงพบว่าได้มีการเขียนบันทึกไว้ว่า “ท่าเรือนี้จะให้ดำเนินการอย่างไร รัชกาลที่ 5 ท่านบอกว่าถวายวัดประยุรวงศาวาสฯ ไปแล้วให้ไปดำเนินการให้ตลอดไป” จึงทราบว่รัชกาลที่ 5 ท่านสร้างท่าเรือถวาย และเมื่อปี พ.ศ. 2500 ท่าเรือวัดเกิดชำรุด และท่านเจ้าอาวาสท่านก็ไม่รีบดำเนินการซ่อมแซม จึงทำให้ท่าเรือวัดหายไปในช่วงที่สุด เมื่อทางวัดจะไปขอให้สร้างใหม่ หน่วยงานราชการก็ไม่ยอมให้สร้างแต่เมื่อได้มาเห็นเอกสารฉบับนี้ และนำไปสอบถามกรมที่ดิน กรมที่ดินเขาบอกว่าเอกสารนี้ คือ พระบรมราชโองการ ดังนั้น ท่าเรือแห่งนี้ยังเป็นของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร ในที่สุดกรมเจ้าท่าก็มาสร้างท่าเทียบเรือให้ ทำให้วัดเป็นที่สถานที่ท่องเที่ยวที่เข้ากับยุคสมัยที่กำลังตื่นตัวเรื่องการท่องเที่ยวทางน้ำ เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้วัดได้อีกทางหนึ่ง (พระพรหมบัณฑิต ประยูรธมฺมจิตฺโต), สัมภาษณ์ : 9 กุมภาพันธ์ 2559) ทำให้วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวอันเนื่องมาจากการมีพระบรมธาตุมหาเจดีย์ที่ได้รับรางวัล UNESCO ด้านมรดกวัฒนธรรม ประกอบกับแนวคิดในการเปิดประตูต้อนรับและรับฟังความคิดเห็นของชุมชนโดยรอบ ทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวของวัดมีลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์และมีความโดดเด่นเฉพาะตัว มีลักษณะเป็น การท่องเที่ยวเชิงพุทธ หรือการท่องเที่ยวชุมชน” และหนึ่งในเส้นทางท่องเที่ยวและโครงการต่างๆ ที่กล่าวมาก็มีวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร รวมอยู่ด้วย (ปานจิตร สันตักกลกาล, สัมภาษณ์ : 11 มกราคม 2559)

4) บริบทในการมีวัฒนธรรมองค์กรแห่งความเอื้อเฟื้อมีมิตรภาพสำหรับด้านการบริหารปกครองหรือวัฒนธรรมองค์กรของวัด สิ่งที่ท่านเจ้าอาวาสของวัดตั้งแต่อดีตจวบจนถึงปัจจุบัน คือ ท่านพระพรหมบัณฑิต สิ่งที่เจ้าอาวาสได้ปลูกฝังให้กับพระเณรในวัด คือ การวางตัวหรือการปฏิบัติของพระเณรพึงต้องเข้าใจถึงวิถีชีวิตชุมชนโดยรอบซึ่งมิได้มีแต่เพียงชาวพุทธ แต่ยังแวดล้อมไปด้วยพี่น้องต่างศาสนาและความเชื่อ ดังนั้น พระเณรในวัดต้องมีหลักการมีเมตตากรุณาเป็นที่ตั้ง โอบอ้อมอารี วจีไพเราะ สงเคราะห์เอื้อเฟื้อ เวลาชาวบ้านมีปัญหาอะไรก็ช่วยเหลือ เวลาเขามาขอความร่วมมือก็ยินดีร่วม กล่าวคือ มีอะไรก็มาพูดคุยกัน เวลาวัด

จัดกิจกรรมก็เชิญมาที่วัดเราไม่มีการแบ่งแยกเชื้อชาติหรือศาสนา และมีหลักสามัคคีธรรม คือหลักความร่วมมือประกอบด้วย จิตสามัคคี กายสามัคคี พร้อมเพรียงทางความคิด ไม่ขัดแย้งทางความคิด ร่วมไม้ร่วมมือช่วยกัน เสียสละ ทำอะไรร่วมกันไม่นิ่งดูตาย ไม่แรงน้ำใจ มีกายสามัคคี (พระราชธรรมวาที (ชัยวัฒน์ ธรรมวาทโน), สัมภาษณ์ : 2 มกราคม 2559)

การศึกษาบริบทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในบริบทต่างๆ ทำให้เห็นความสำคัญและบทบาทของวัดในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนพุทธวัฒนธรรมได้อย่างประสบความสำเร็จและมีความยั่งยืน อันเนื่องมาจากการที่วัดเป็นศูนย์กลางหรือเป็นหัวใจในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ภายใต้รากฐานความสัมพันธ์ด้านประวัติศาสตร์ที่มีต่อกันระหว่างศาสนา และยังสะท้อนให้เห็นถึงกลไกสำคัญคือ การมีความรักปรารถนาดีต่อกันด้วยความจริงใจทั้งทางกาย วาจา และใจ ตลอดจนถึงการมีศีลหรือกติการ่วมกันการไม่ก้าวล่วงในพื้นที่อันหวงทางศาสนา ประกอบกับการเรียนรู้วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ที่มีร่วมกัน ทำให้ชุมชนต่างรู้สึกว่าเป็นพี่เป็นน้องกัน อีกทั้งยังเห็นได้ชัดเจนว่า วัดประยุรวงศาวาสวรวิหารนอกจากเป็นวัดที่มีจุดขายสำคัญคือ มีพระบรมธาตุมหาเจดีย์ที่ได้รับรางวัล UNESCO การมีทำน้ำหรือทำเทียบเรืออันเป็นจุดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวที่เพิ่มมูลค่าให้กับวัด ซึ่งวัดสามารถแยกตัวหรือไม่ต้องสนใจผู้อื่น แต่ในการศึกษาพบว่า วัดได้ให้ความสำคัญต่อชุมชนโดยรอบไม่เลือกปฏิบัติและยังแบ่งปันโอกาสให้กับเพื่อนต่างศาสนาและวัฒนธรรม นอกจากนี้การมีความเห็นที่สอดคล้องตรงกัน กล่าวคือ จุดหมายหรือนโยบายหลักซึ่งถือว่าเป็นวิสัยทัศน์ของวัดที่แสดงให้เห็นถึงจุดยืนของวัดคือ วัดเป็นสถานที่ให้ความรัก ความสบายใจ ความสุขและสร้างแหล่งเรียนรู้อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรม กล่าวได้ว่า วัดไม่ได้มีนโยบายจัดท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์ แต่เป็นการจัดการท่องเที่ยววิถีธรรมวิถีไทยที่สามารถเรียนรู้แบ่งปันความสุขได้ทุกศาสนาและความเชื่อโดยมีวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารเป็นเพียงสะพานเชื่อมให้ทุกฝ่ายได้ประสานงานร่วมกันได้อย่างสันติสุข

วิเคราะห์บทบาทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนพุทธวัฒนธรรมตามหลักพุทธสันติวิธี

ผลการวิจัย พบว่า วัดมีบทบาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนพุทธวัฒนธรรม ดังนี้

1) บทบาทด้านการส่งเสริมพัฒนาทรัพยากรชุมชน โดยการนำเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ในชุมชน ที่มาของสิ่งต่างๆ โบราณสถานในวัดสามารถนำมาเป็นเรื่องราวสร้างสีสันให้กับการจัดงานท่องเที่ยว อีกทั้งยังแสดงให้เห็นจุดแตกต่างของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารกับวัดอื่นๆ คือ การมีริ้วเหล็กซึ่งถือว่าคนไทยไม่ค่อยชื่นชมนักที่จะมีในวัด เนื่องจาก

ถือว่าการมีหอ ดาบ ไม่ใช่สิ่งที่เป็นมงคล แต่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหารสามารถนำเรื่องราวประวัติศาสตร์ที่มาของรั้วเหล็กแห่งนี้มาสร้างมูลค่าทางมรดกวัฒนธรรม เพื่อให้ผู้มาท่องเที่ยวที่เป็นคนรุ่นใหม่ที่อาจไม่เคยได้ยินได้ฟังความเป็นมาของพื้นที่แห่งนี้ได้เข้าใจ และช่วยทำให้นักท่องเที่ยวได้เห็นคุณค่าจากรั้วเหล็ก อีกประการหนึ่งคือ วัดประยุรวงศาวาสวรวิหารยังมีบทบาทในการนำความเจริญและแหล่งรายได้ให้กับพี่น้องต่างศาสนา การที่ทุกศาสนาสามารถเข้าวัดและสร้างรายได้จากวัดโดยที่วัดไม่เก็บค่าที่และทำให้คนมางานได้เห็นและบริโภคอาหารท้องถิ่น แสดงให้เห็นถึงจุดหมายของวัดไม่ได้ต้องการหารายได้แต่ต้องการส่งเสริมเศรษฐกิจของคนในชุมชน เพราะเมื่อชาวบ้านไม่เสียค่าที่ ของที่นำมาขายได้มีกำไรก็ทำให้เม็ดเงินนั้นหมุนเวียนในชุมชนนั่นเอง (พ.ต.ท.ปราโมทย์ จันทร์บุญแก้ว, สัมภาษณ์ : 14 มกราคม 2559)

2) บทบาทด้านการส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้โดยวัดนำศาสนาสถานเป็นสถานที่เรียนรู้ทางประวัติที่สามารถนำมาส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรมนั้น ทำให้วัดมีจุดเด่นที่สามารถนำมาเป็นต้นแบบให้กับวัดหรือการพัฒนาชุมชน คือ วัดได้เป็นสะพานที่เชื่อมโยงความรู้จากภายนอกเพื่อนำมาพัฒนาความรู้ให้กับชุมชน กรณีของการบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุมหาเจดีย์ วัดได้ประสานและได้รับการสนับสนุนจากองค์กรหลัก คือ สถาบันศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมืองหรือ UDDC ซึ่งได้เข้ามามีส่วนสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรทางมรดกศิลปกรรมของวัดและได้ออกแบบทำแผนผังเอาไว้ทั้งหมดเพื่อให้คนในชุมชนและนักท่องเที่ยวได้ศึกษา (ชัยสิทธิ์ กิตติวณิชพันธุ์, สัมภาษณ์ : 12 มกราคม 2559)

3) บทบาทด้านการเสริมสร้างความสามัคคีชุมชนสัมพันธ์การที่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหารได้รับรางวัลบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมมหาราชเจดีย์นั้นถือว่าเป็นบทบาทที่สำคัญในการดึงและประสานสัมพันธ์สร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างพี่น้องในชุมชน การที่วัดเปิดโอกาสให้ชุมชนและหน่วยงานทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานทั้งในส่วนของกิจกรรมของวัดที่นำมาผนวกกับการท่องเที่ยวชุมชน เป็นการเปิดพื้นที่ให้ได้แสดงความเห็น เปิดพื้นที่ในการรับฟัง และได้เปิดพื้นที่การแสดงออกต่อกันด้วยน้ำจิตไมตรี ทั้งนี้วัดมีบทบาทในการส่งเสริมด้วยการแสดงออกของพระสงฆ์ในวัดที่มีวัฒนธรรมองค์กรแห่งความเอื้อเฟื้อการให้ความรักที่ปราศจากการเป็นพวกเขาพวกเรา การให้ชุมชนทุกศาสนาทุกความเชื่อได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน การตั้งศักยภาพชุมชนด้วยการสำนึกรักแผ่นดินเกิดและความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม ทั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้วัดได้รับความยอมรับและได้รับความร่วมมือจากชุมชนต่างๆ โดยรอบทั้งที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมทางศาสนาเช่น ในการจัดงานประจำปีคืองานฉลองวัดคือวันที่ 13 มกราคมของทุกปี งานลอยกระทง เดือนสิบสองกลาง

เดือน นอกจากนั้นก็ยังมีความสำคัญในพระพุทธศาสนา อาทิเช่น วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา การถวายเวียนเทียนจำพรรษาถวายผ้าอาบน้ำฝน กิจกรรมเหล่านี้ ปรากฏว่ามันเป็นสิ่งที่ไม่เหมือนที่อื่น ยกตัวอย่างเช่น การถวายผ้าอาบน้ำฝนทางคริสต์ศาสนาก็มาร่วมถวายด้วย มีนักเรียน มีซิสเตอร์ใส่ชุดขาวมาร่วมพิธีด้วยเป็นต้น ส่วนมุสลิมเวลามาจัดงานเขาก็เปิดให้พี่น้องชาวมุสลิมเอาอาหารมาขาย เช่นมัสมัน ขนมใส่ไก่ เป็นต้น (พระราชบัญญัติปฏิญาณมุณี (บุญมา อาคมบุญโณ), สัมภาษณ์ : 2 มกราคม 2559)

แสดงให้เห็นว่า วัดมีหลักสาราณียธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวและผูกใจให้เกิดความรัก สามัคคีและมีสันติสุขในการอยู่ร่วมกันในชุมชนพหุวัฒนธรรม โดยผู้วิจัยได้เสนอถอดบทเรียน สาราณียธรรม 6 อันประกอบด้วย 1) การแสดงออกทางการกระทำที่มีเมตตา (เมตตากรรม) จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในวัดได้สะท้อนให้เห็นจุดเริ่มต้นของการแสดงออกที่พระคุณเจ้าได้เมตตาแสดงทัศนคติว่า คือ การให้รอยยิ้มต่อกัน ยิ้มให้ตั้งตาเปิดประตูใจ เข้ามาแล้วก็ให้ปฏิบัติ ต่อเสมอเหมือนกัน ทั้งนี้ การให้กันผู้ให้ต้องรู้จักที่จะเรียนรู้เพื่อนต่างศาสนา ต่างวัฒนธรรม สิ่งไหนที่ชาวมุสลิมไม่ชอบเราก็ไม่ให้เขา สิ่งที่ชาวคริสต์ไม่ชอบเราก็ไม่ให้เขา ให้ในสิ่งที่เขาต้องการ และเป็นประโยชน์ (พระราชธรรมวาที (ชัยวัฒน์ ธมมาทมน), สัมภาษณ์ : 2 มกราคม 2559)

2) การใช้วาจาที่มีเมตตา (เมตตาวจีกรรม) ประเด็นนี้สะท้อนให้เห็นจากการที่วัดเปิดพื้นที่ในการรับฟังและร่วมแสดงความคิดเห็นแม้จะเป็นมิติที่มีความแตกต่างกัน อาจเป็นด้านความเชื่อทางศาสนาที่แตกต่างกัน แต่อย่างไรก็ตามเสียงสะท้อนจากพระสงฆ์ในวัด กล่าวว่า ด้านการใช้วาจานั้นนับว่าเป็นสิ่งที่สมาชิกวัดจะต้องเรียนรู้ที่จะพูด ต้องรู้จักจุดที่อ่อนไหวระหว่างศาสนา จุดที่สามารถสร้างประโยชน์หรือนำไปสู่ความขัดแย้งได้ ในการเจรจาพูดคุยต่อกันนี้วัดได้แสดงออกผ่านเวทีสนทนาที่วัดจัดขึ้นในโอกาสต่างๆ ซึ่งจะเชิญผู้นำพี่น้องต่างศาสนา มาสนทนาพูดคุยกัน และหากเป็นช่วงเวลาปกติ วัดก็ให้พื้นที่พี่น้องได้มาศึกษาพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้หลักธรรมต่อกัน 3) การใช้ความจริงใจหรือความรู้สึกที่ดีต่อกัน (มโนกรรม) กล่าวได้ว่า พระภิกษุสงฆ์ของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารได้รับการส่งมอบวัฒนธรรมทางความคิดในแง่ของการยอมรับและมองเห็นว่าชุมชนโดยรอบวัดนี้ต่างก็มีสายสัมพันธ์ต่อกันเป็นพี่น้องกัน การแสดงความจริงใจนี้สะท้อนให้เห็นจากการที่วัดได้รับรางวัลในการบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุมหาเจดีย์ และวัดไม่ได้หวงแหนความภาคภูมิใจรางวัลนี้เฉพาะพี่น้องชาวพุทธได้ชื่นชม แต่วัดได้นำประเด็นประวัติศาสตร์ของพระเจดีย์มาเป็นต้นทางสืบหาสายสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างชุมชน เป็นการแสดงออกถึงการให้ความเคารพการให้เกียรติในการมีส่วนร่วมในความสำเร็จด้วยกัน ดังสะท้อนให้เห็นจากคำสัมภาษณ์ว่า “เมตตาอารีพอเมตตา มันเกิดขึ้นนั้นมันมีแต่รักผู้อื่นที่จะ

เอาความรัก สำหรับเพื่อตัวเองอย่างเดียวไม่มีเรียกว่าคิดรักคนอื่นรักทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นพุทธ คริสต์อิสลาม คนจน คนมี คนดี คนร้ายไม่ว่าจะเป็นข้าราชการทหารตำรวจไม่ว่าจะเป็นใคร ก็ตาม” (พระราชบัญญัติกฎหมายนี้ (บุญมา อาคมบุญโณ), สัมภาษณ์ : 2 มกราคม 2559) และ “ความร่วมมือ สามัคคี ร่วมด้วยช่วยกันอยู่ 2 หลัก คือ 1) จิตสามัคคี 2) กายสามัคคี พร้อมเพียรทางความคิด ไม่ขัดแย้งทางความคิดเรียกว่า จิตสามัคคี ร่วมไม้ร่วมมือช่วยกัน เสียสละ ทำอะไรร่วมกัน ไม่นิ่งดูดาย ไม่แรงน้ำใจ เรียกว่ากายสามัคคี และการอยู่ร่วมกันได้อย่างสุขสงบ สันติ ก็เพราะความไม่เบียดเบียนกัน ไม่อิจฉาริษยาต่อกัน รู้จักเสียสละ (พระราชบัญญัติกฎหมายนี้ (บุญมา อาคมบุญโณ), สัมภาษณ์ : 2 มกราคม 2559) 4) การแบ่งปันสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ (สาธารณโภคี) ในแง่ของผลพวงจากรางวัลจาก UNESCO วัดได้นำมาสร้างโอกาสจุดกระแส การท่องเที่ยวชุมชนการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยวัดได้จัดสรรพื้นที่ให้พี่น้องทุกศาสนาทุก ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการนำสินค้าหรือผลผลิตของชุมชนตนมาขาย เป็นการอวดว่าชุมชนของตนมีอะไร โดยที่วัดไม่ได้มุ่งหวังเก็บผลประโยชน์จากรายได้ในการเช่าพื้นที่นั้น กล่าวได้ว่า วัดได้ มอบโอกาสในการทำรายได้และขยายความสำเร็จสร้างกระแสท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรมที่อยู่ใน ยุคสมัยใกล้เคียงกับวัด นอกจากนี้ วัดยังมีน้ำใจที่จะแบ่งปันและให้ความช่วยเหลือพี่น้องต่าง ศาสนาด้วยความเต็มใจ 5) การรักษาฐานะเทียบและข้อตกลงร่วมกันในการทำให้บรรลุเป้าหมาย (ศีลสามัญตา) สำหรับในแง่กฎกติกาที่วัดได้นำมาใช้กับการจัดท่องเที่ยวชุมชนนั้น สิ่ง ที่วัดได้วางกรอบไว้และชุมชนมีการรับทราบและเข้าใจจุดหมายร่วมกัน คือ การจัดงานท่องเที่ยว ของวัดมิได้ มุ่งแสวงหาประโยชน์ส่วนตน แต่จะมุ่งให้เชิญชวนให้ประชาชนหันมาเข้าวัดสนใจ และใส่ใจเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ซึ่งมีความสำคัญในการเป็นรากฐานให้คนรู้จักรักท้องถิ่นและภาค ภูมิใจในถิ่นกำเนิดของคน ดังนั้น การส่งเสริมให้ชุมชนได้รับประโยชน์จากพื้นที่ของวัดเป็นเป้าหมายหลัก วัดไม่ต้องการพ่อค้าแม่ค้าเร่ ด้วยเหตุนี้เวลาวัดจัดงานจะมีการเรียกประชุมผู้นำ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้และวางแผนงานรับผิดชอบในส่วนที่ตนหรือชุมชนตนรับไปปฏิบัติ และกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดชุมชนต้องมีส่วนร่วมเสมอ และในขณะเดียวกันกิจกรรมต่างๆ ที่จัด วัดก็พยายามให้โรงเรียนมีส่วนร่วมมากที่สุด เช่น เอนักเรียนมาแข่งขันประกวดร้องเพลง เอนักเรียนมาแข่งขันลิเกชาดก ทำให้เหมือนเป็นแบรนด์ของโรงเรียนเลย และไม่ใช้แค่โรงเรียน ที่อยู่ในละแวกนี้ ทำให้เหมือนโรงเรียนได้รับความสำคัญ อีกส่วนหนึ่งคือบ้าน วัด มัสยิด บรม คือทางคนอิสลามเอง กิจกรรมของพุทธกับอิสลาม ของพุทธเยอะกว่าอยู่แล้ว เมื่อมีอะไรขึ้นมา โดยเฉพาะหน่วยงานของทางราชการส่วนหนึ่งที่จะต้องเข้าไปดูแล และเข้าไปสนับสนุนเพื่อให้ กิจกรรมสำเร็จลุล่วง (พ.ต.ท.ปราโมทย์ จันทรบุญแก้ว, สัมภาษณ์ : 14 มกราคม 2559) 6) การมี

ความเห็นร่วมกันในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนและท้องถิ่นและการพัฒนาชุมชน ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (ทิวทัศน์สามัญญา) หัวใจสำคัญที่สุด ที่ถือว่าวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารได้นำมาเป็นจุดใหญ่ใจความในการเป็นศูนย์กลางของการเริ่มต้นการปรับความเห็นและการสร้างภาพฝันร่วมกัน การที่วัดได้เรียกทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมและให้การปรึกษาหารือ สิ่งนี้ทำให้วัดได้รับการยอมรับและสามารถสร้างพลังแห่งการมีส่วนร่วมจากชุมชนโดยไม่มีเรื่องของความแตกต่างทางศาสนามาเป็นเครื่องกีดขวางการทำงาน เรื่องของประวัติศาสตร์การสืบสายใยสายเลือดระหว่างพี่น้องต่างศาสนานับว่าเป็นการสลายความแตกต่างและเชื่อมความสัมพันธ์ให้เกิดความกลมเกลียวกันมากขึ้น ดังนั้น เมื่อวัดจัดงานชาวบ้านหรือคนในชุมชนต่างก็รู้สึกกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วม เพราะนอกจากเป็นการสร้างรายได้แล้ว ยังนำความรู้สึภาคภูมิใจที่จะแสดงอัตลักษณ์อาหารท้องถิ่นที่ยังคงรักษาไว้ให้กับคนรุ่นหลัง ทิวทัศน์หรือความเห็นนี้จึงเป็นไปเพื่อประโยชน์ทั้งต่อตนเองและทั้งต่อส่วนร่วมดังเสียงสะท้อนจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนว่า “แนวความคิดในตอนนี้เป็น ตอนนี้มีบริษัทหลายบริษัทเข้ามาช่วย ในเมื่อเราเดินมาจุดนี้แล้ว ก้าวมาจุดนี้แล้ว คิดว่าเราต้องทำอะไรไป และในอนาคตที่เราจะสร้างเวทีประกวดอาหาร เมื่อมีครั้งแรกมันก็ต้องมีครั้งต่อไป ครั้งแรกก็อาจจะเหนื่อยหน่อย แต่เราก็ต้องทน เพื่อสู้ต่อไปในอนาคตข้างหน้า เพราะรูปแบบที่จะทำงานชิ้นนี้ การถวายรายงานต่อสมเด็จพระเทพฯ ขอถวายพระราชทาน ขอทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ทุกอย่าง ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมหมดเลย” (ประวัติวิทยุ แจ่มพงศา, สัมภาษณ์ : 12 มกราคม 2559)

กล่าวได้ว่า ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรมของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร โดยมีหลักสาราณียธรรมเป็นกรอบในการปฏิบัติต่อกันและกันระหว่างศาสนา จึงทำให้ชุมชนทั้ง 6 แห่ง ภายใต้ 3 ศาสนา 4 ความเชื่อ เมื่อจะทำการสิ่งใดก็ระลึกและคิดถึงกันระมัดระวังในเรื่องที่ส่งผลให้เกิดความไม่สบายใจต่อกัน ทำให้เรียนรู้ที่จะเคารพรักและให้เกียรติต่อกันจึงทำให้มีความประสานกลมกลืนกันอย่างน่าชื่นชม ทั้งนี้ เป็นผลสืบเนื่องจากการที่วัดกับชุมชนมีความช่วยเหลือเกื้อกูลไม่อยู่แบบแตกแยกเป็นเอกเทศ มีพื้นที่ให้ได้แสดงความคิดเห็นต่อกันโดยไม่ทะเลาะเบาะแว้งกันในเรื่องของความเชื่อและพิธีกรรมจึงส่งผลให้ทั้ง 6 ชุมชน มีความสามัคคีปรองดองเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันประสานชุมชนไปสู่จุดหมาย คือ การสามารถเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขในท่ามกลางความแตกต่างที่มีความงดงามสอดคล้องและเป็นตัวอย่างที่เห็นได้อย่างเป็นรูปธรรมสอดคล้องกับหลักสาราณียธรรมในพระพุทธศาสนา ที่นับว่าเป็นรากฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชน เพราะการที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมนั้นหากไม่มีฐานความคิดและวิธีปฏิบัติแห่งความสันติสุขแล้ว อาจเกิดปัญหาความขัดแย้งอันเนื่องมาจากความเห็นที่

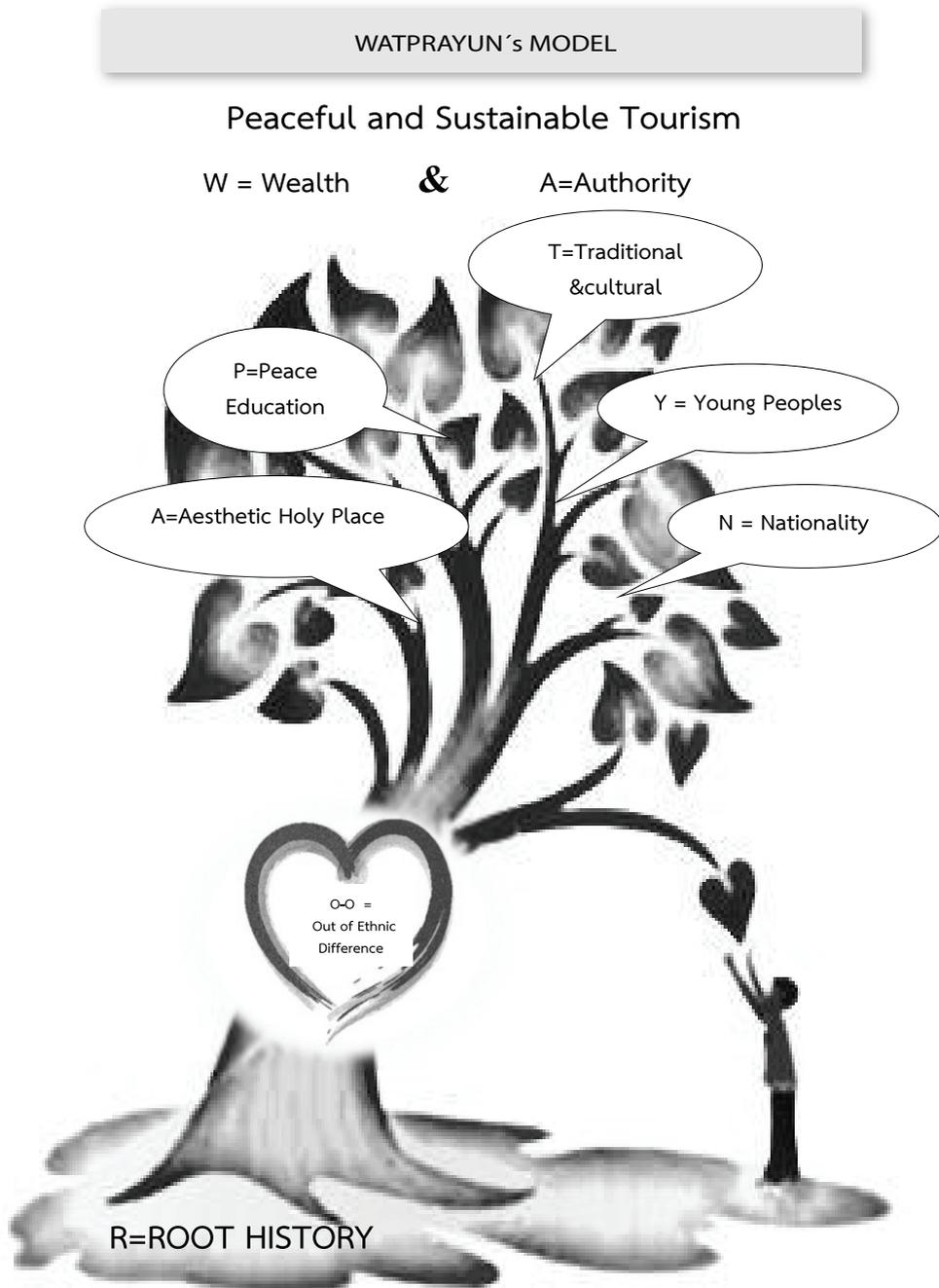
ขัดกันและควมามีจุดยืนที่มีกรอบของความเห็นแก่ตัวพวกพ้อง ซึ่งนับว่าสอดคล้องกับมิติหนึ่ง ของแนวคิดการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม การเรียนรู้ร่วมกันส่งผลให้ลดช่องว่างแห่ง ความเดียดฉันท์ หันมาสู่ความเห็นอกเห็นใจกัน (สมหมาย กิตยากุล, 2542 : 27)นอกจากนี้ผู้ วิจัยพบว่า การที่ชุมชนมีจุดยืนร่วมกันโดยมีวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารเป็นผู้จุดประกาย ทำให้ การท่องเที่ยวชุมชนประสบความสำเร็จมีความมั่นคงและมั่นคงและสามารถยืนหยัดได้ด้วย ตนเอง ผู้กุมหัวใจหลักสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ คือ ผู้นำวัด หรือ พระพรหม บัณฑิต (ประยูร ธรรมจิตโต) เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร ท่านมีแนวคิดและวิถี ปฏิบัติตนที่เป็นแบบอย่างอันงดงามในฐานะของผู้นำ ซึ่งจากการสัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นถึง วิสัยทัศน์และแนวทางการทำงานประกอบกับสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย กล่าวคือ ท่านเป็น บุคคลที่มีสาราณียธรรม 10 ประการ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา (พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย : 24/50/106-109) ได้แก่ (1) เป็นผู้มีความดีหรือมีพฤติกรรมและการวางตัวเป็นแบบอย่าง (2) เป็น พหูสูต ผู้ได้ฟังมากซึ่งธรรมดีด้วยทวิภูติ เป็นผู้รอบรู้และเป็นผู้แสวงหาความรู้ เปิดใจรับฟังไม่ ถือว่าตนเป็นผู้มากด้วยการศึกษา (3) เป็นผู้ไม่มีมิตรดี มีสหายดี (4) เป็นผู้ว่าง่ายประกอบด้วย ธรรม รับฟังคำพรั่าสอน (5) เป็นผู้ขยัน ประกอบด้วยปัญญาพิจารณาอุบายในการทำงาน (6) เป็น ผู้ใคร่ธรรม เป็นผู้ฟัง และผู้แสดงธรรมอันเป็นที่พอใจมีปราโมทย์อย่างยิ่ง (7) เป็นผู้ปรารถนาความ เพียรเพื่อละอกุศลธรรม มีความบากบั่นมั่นคง (8) เป็นผู้สันโดษด้วยปัจจัย 4 คือ ความเป็นผู้อยู่ ง่ายไม่ถือตัว (9) เป็นผู้มีสติระลึกถึงสิ่งที่ทำและคำที่พูดแม่นยำ (10) เป็นผู้แก้ปัญหาพิจารณา เห็นทั้งความเกิดและความดับ คือ การไม่หลงลืมตัวอันเป็นหนทางแห่งความประมาท และการ มองว่าทุกสรรพสิ่งไม่สามารถยั่งยืนอยู่ได้ด้วยตนเอง แต่ต้องอาศัยพลังแห่งความรักและสามัคคี ประกอบกับการฝึกฝนให้ชุมชนได้เรียนรู้ในการพัฒนาตนเองที่จะสามารถเรียนรู้การอาศัยอยู่ ร่วมกันได้อย่างสันติสุข โดยไม่มีกำแพงศาสนาและความเชื่อมาขวางกั้น กล่าวได้ว่า เป็นหลัก ปฏิบัติที่ทำให้สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขไม่มีการแบ่งเขาแบ่งเรา สามารถทำให้เกิดความ ไว้วางใจในการอยู่ร่วมกัน อันเป็นประโยชน์เกื้อกูลในการประกอบกิจการต่างๆ ในสังคม ชุมชน มีความเข้มแข็ง

กล่าวได้ว่า การศึกษาถอดบทเรียนบทบาทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารได้นำ หลักสาราณียธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวและผูกใจให้เกิดความรักสามัคคีและมีสันติสุขในการ อยู่ร่วมกันในชุมชนพหุวัฒนธรรม ทำให้วัดมีบทบาทสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างให้การท่องเที่ยว ชุมชนพหุวัฒนธรรมประสบความสำเร็จและมีความยั่งยืน โดยผู้วิจัยได้พบองค์ความรู้ใหม่ กล่าว คือ โมเดลต้นแบบในการพัฒนาวัดให้สามารถมีบทบาทเสริมสร้างการท่องเที่ยวชุมชนที่มีความ

หลากหลายทางวัฒนธรรมและความเชื่อ สามารถจัดการท่องเที่ยวชุมชนได้อย่างสันติสุข เรียกว่า WATPRAYOON'S MODEL เป็นโมเดลที่สามารถนำไปพัฒนาวัดในพื้นที่ที่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม หรือเป็นพหุวัฒนธรรม ทำให้วัดเป็นศูนย์กลางศาสนาเป็นส่วนเชื่อมสัมพันธ์ทำให้สังคมหรือชุมชนนั้นเป็นแผ่นดินที่มีสันติสุข (Peace Land) ด้วยการขยายพันธุ์ต้นไม้แห่งสันติสุข (Peace Tree) ให้เติบโตและงอกงามในสังคมซึ่งจะช่วยให้การท่องเที่ยวชุมชนมีความสุขและยั่งยืน (Peaceful and Sustainable Tourism) (ดำรงศักดิ์ มีสุนทร, 2556 : 23) ซึ่งจะช่วยให้บทบาทของวัดมีความโดดเด่นและทรงคุณค่าเป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธาและที่พึ่งของชุมชนไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติหรือศาสนาใด สอดคล้องกับการศึกษาบทบาทของวัดไทยในอดีต เป็นสถานที่ให้การศึกษา ให้ความช่วยเหลือประชาชน และเป็นสถานที่พบปะสังสรรค์พักผ่อนหย่อนใจของชุมชน เป็นสถานที่รณรงค์จัดงานเทศกาล มหกรรมต่างๆ และเป็นศูนย์กลางชุมชนในการจัดงานประเพณีต่างๆ

จากการนำเสนอ WATPRAYOON'S MODEL ผู้วิจัยสามารถอธิบายได้ว่าการที่ชุมชนที่มีการจัดการท่องเที่ยวชุมชนจะเกิดความมั่งคั่ง (W = Wealth) และอำนาจของชุมชน (A = Authority) มีความเข้มแข็งได้นั้น เกิดจากชุมชนได้สร้างยุวชนคนรุ่นใหม่ (Y = Young Peoples) ที่สืบสานวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี (T = Traditions & Cultures) อันดีงามของท้องถิ่น การเรียนรู้สันติสุขและความสงบ (P = Peace Education) ในวิถีชีวิตที่เรียบง่ายพึ่งตนเองได้โดยการรู้จักความพอเพียงและการแบ่งปันในชุมชน การนำ ศาสนสถานหรือสถานที่สวยงาม (A = Aesthetic Holy Place) มาเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของทุกศาสนา และความเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ความเป็นมา (R = Root History) สะท้อนให้เห็นถึงความงดงามท่ามกลางความหลากหลายเชื้อชาติ (N = National) ตลอดจนขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมสามารถนำมาเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สนใจเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เป็นการรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนให้คงอยู่ ด้วยพื้นฐานที่อยู่ในวิถีชีวิตประจำวัน เช่น อาหารและขนมพื้นบ้าน อาชีพของคนในชุมชน ที่เชื่อมโยงกับความเป็นมาของประวัติศาสตร์ชุมชน และทั้งหลายทั้งมวลนี้ต้องอาศัยความสามัคคี ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ต้องก้าวข้ามความแตกต่างทางชาติพันธุ์ (O-O= Out of Ethnic Difference) การร่วมไม้ร่วมมือเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน โดยมีวัดซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางประสานเชื่อมโยงทุกศาสนาทุกความเชื่อจากทุกชุมชนให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานสมบัติที่มีในวัดประจักษ์ตั้งเป็นสมบัติของทุกคนในชุมชน ทั้งนี้ การเชื่อมโยงเรื่องราวเหล่านี้จำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของชุมชน และหาทางที่เชื่อม

โยงเรื่องราวต่างๆ ไว้ ทำให้เห็นรอยเชื่อมของทุกสิ่งสามารถมาบรรจบกันได้หากเราเข้าใจศึกษาประวัติศาสตร์ของชุมชนให้ท่องแท้ ดั่งแผนภาพโมเดลที่สรุปโดยผู้วิจัย ดังนี้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

แม้ว่ารูปแบบบทบาทของวัดประยูรวงศาวาสวรวิหารในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนพัฒนาธรรมตามหลักพุทธสันติวิธีในงานวิจัยนี้ จะเป็นการถอดบทเรียนของบทบาทวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร แต่ก็ยังเป็นแนวทางที่สามารถนำมาปรับใช้กับบทบาทของวัดอื่นๆ ได้สำหรับการนำไปใช้นั้น ผู้วิจัยได้เสนอแนะให้ลำดับแรกหากวัดต้องดำเนินกิจกรรมใดๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดก็ตาม วัดต้องดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมนั้น โดยกำหนดแผนงาน มอบหมายงานที่ชัดเจน ตามความสามารถของแต่ละคนเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนไปพร้อมๆ กัน ระหว่างวัดและชุมชน และควรนำวิจัยที่ได้ศึกษานี้ไปประยุกต์รูปแบบและบทบาทของวัดอื่นๆ โดยเฉพาะประเด็นการนำหลักพระธรรมวินัยมาเป็นเครื่องมือในการดำเนินงานด้านบทบาทของวัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนให้มีความยั่งยืนและยังคงรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชุมชนต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การนำผลการศึกษาหรือโมเดลงานวิจัยนี้ไปทดลองใช้ในพื้นที่จริงที่มีบริบทของชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและศึกษาผลการเปลี่ยนแปลง ปัญหาและอุปสรรคในการนำโมเดลไปประยุกต์เพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

บรรณานุกรม

- กนกวรรณ ชูชาญ. (2552). **การจัดการความรู้ทางทรัพยากรวัฒนธรรมโดยผู้นำชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนบ้านผาหมอน ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่**. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จักรกริช อรชร.(2556). **สภาพจริงและความคาดหวังของประชาชนในจังหวัดนครปฐมต่อบทบาทของวัดในการศึกษา**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ดำรงศักดิ์ มีสุนทร. (2556). **ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน : กรณีศึกษาวัดสมมุติกับชุมชนสมมุติ จังหวัดกาญจนบุรี** .วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์..

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **ธรรมบุญชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา
สำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ. 2547.

พระพรหมบัณฑิต. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **รูปแบบแห่งความสมานฉันท์ที่กลมกลืนบนแผ่นดิน
ไทย**. คมชัดลึกออนไลน์. 23 เมษายน 2557.

พุทธทาสภิกขุ. (2550). **สารนิพนธ์พุทธทาสว่าด้วยสมานฉันท์และสันติวิธี**. กรุงเทพมหานคร :
ตถาตาทับลิขชิ่ง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539.

สมหมาย กิตยากุล. (2542). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์
พื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา สรวาย จังหวัดเชียงราย. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่.

สัมพันธ์ กล้องสมุทร. (2554). **ปัญญานันทภิกขุพระธรรมทูตแม่ทัพโลก**. กรุงเทพมหานคร :
พิมพ์ดี.

สัมพันธ์ ชัยสิทธิ์ กิตติวณิชพันธ์. ผู้นำชุมชนวัดกัลยาณ. 12 มกราคม 2559.

สัมพันธ์ ปานจิตร สันต์ดกกลกาล. ผู้อำนวยการสำนักงานกรุงเทพมหานคร การท่องเที่ยวแห่ง
ประเทศไทย. 11 มกราคม 2559.

สัมพันธ์ พ.ต.ท.ปราโมทย์ จันทร์บุญแก้ว. สว.สส. สถานีตำรวจภูธรพาราม. 14 มกราคม
2559.

สัมพันธ์ พระราชธรรมวาที (ชัยวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโน). ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาส-
วรวิหาร. 2 มกราคม 2559.

สัมพันธ์ พระราชปฏิภาณมุนี (บุญมา อาคมปุณฺโณ). ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาส-
วรวิหาร. 2 มกราคม 2559.

สัมพันธ์ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารและ
อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 9 กุมภาพันธ์ 2559.

สุพัฒน์ สมจิตรสกุล. (2539). **ปัจจัยที่ความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรม
ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน ในอำเภอปลาปาก จังหวัดนครพนม**. วิทยานิพนธ์
พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

แสง จันทร์งาม. (2531). **ศาสนศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.